

BARAZA LA WAWAKILISHI ZANZIBAR

Simu Nam. + 255 24 2230602/1
Fax Nam. + 255 24 2230215
Tovuti: www.zanzibarassembly.go.tz

SANDUKU LA BARUA 902,
ZANZIBAR
Barua Pepe: zahore@zanlink.com

HOTUBA YA KAMATI YA BAJETI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA BAJETI YA SERIKALI, MWELEKEO WA UCHUMI NA MPANGO WA MAENDELEO KWA MWAKA WA FEDHA WA 2018/2019

Mheshimiwa Spika,

Kila sifa njema zinamstahikia Mwenyezi Mungu aliyetujalia afya na uzima tukaweza kuhudhuria katika Baraza lako tukufu, na kuniwezesha kusimama mbele ya Baraza hili ili kutoa maoni ya Kamati kuhusiana na Mapitio ya Hali ya Uchumi (2017) na Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa kipindi cha (Julai 2017 – Machi 2018) na Mwelekeo wa Uchumi (2018) na Mpango wa Maendeleo (2018/19) kama Kanuni ya 94(9) ya Kanuni za Baraza la Wawakilishi (Toleo 2016) inavyoelekeza.

Mheshimiwa Spika,

Nachukua fursa hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ambao tulishirikiana katika kutekeleza majukumu yetu, pamoja na watendaji mbali mbali ambao tulikutana nao katika kufanikisha majukumu yetu. Aidha, shukrani za dhati ziwafikie Wenyeviti wa Kamati za Kudumu za Baraza la Wawakilishi ambao nao waliwasilisha maoni yao katika Kamati ya Bajeti mnamo tarehe 20/04/2018.

Mheshimiwa Spika,

Sehemu ya Tisa ya Kanuni za Baraza la Wawakilishi (Toleo la 2016) inayohusu Utaratibu wa Kutunga Sheria Kuhusu Mambo ya Fedha, katika Kanuni ya 92(3) inaeleza wazi kuwa, Mapendekezo ya Muelekeo wa Mpango wa Taifa yatawasilishwa kwenye Kamati ya Bajeti kabla ya kujadiliwa Barazani. **Mheshimiwa Spika,** Kamati ya Bajeti iliwasilishiwa waraka huo na Wizara ya Fedha na Mipango mnamo tarehe 18/04/2018. Aidha, kwa mujibu wa Kanuni ya 92(4), Kamati ina uwezo wa kuwaalika wadau kuja mbele yake na kutoa maoni yao kuhusiana na Muelekeo wa Mpango wa Taifa na Bajeti ya Serikali, Kamati iliitumia fursa hiyo kwa kuwaalika wadau kuwasilisha maoni yao mnamo tarehe 20/04/2018 ambayo yamesaidia sana katika

kuipatia ufahamu zaidi Kamati, na kuendelea kuibua hoja mbali mbali za kibajeti ambazo ni muhimu kwa mustakbali na maendeleo ya nchi yetu.

Mheshimiwa Spika,

Wakati Kamati za Kisekta za Baraza la Wawakilishi zilipokuwa zikipitia Mapendekezo ya Bajeti kwa mwaka wa fedha 2018/2019, kulijitokeza changamoto kadhaa kwa baadhi ya Kamati hizo, ikiwemo kutofautiana kwa vifungu baina ya vitabu vya Wizara ya Fedha na vitabu vya Sekta husika, hali iliyopelekea baadhi ya Kamati kulazimika kuakhirisha kazi ili kuruhusu Wizara kufanya marekebisho. Changamoto hiyo sio tu imepelekea kuongezeka kwa muda uliopangwa wa kupitia bajeti lakini pia imepelekea kuongezeka kwa gharama za matumizi.

Mheshimiwa Spika,

Miongoni mwa sababu za msingi zinazopelekea mapungufu hayo ni pamoja na muda mchache unaotengwa kwa ajili ya kazi ya utayarishaji wa Bajeti, ikiwemo Wizara ya Fedha na Mipango kuchelewa kutowa ukomo wa bajeti (**Budget Ceiling**) hali ambayo hupelekea kukosekana kwa umakini unaostahiki wakati wa kuandaa bajeti. Aidha, kukosekana kwa mafunzo ya mara kwa mara kwa maafisa wanaoandaa bajeti pia ni sehemu ya sababu zinazopelekea mapungufu hayo.

Mheshimiwa Spika

Ili kupunguza tatizo hilo, Kamati inaishauri Wizara ya Fedha na Mipango iweke mikakati thabiti itakayohakikisha kuwa, matayarisho ya bajeti yanaanza mapema sambamba na kuanza kuzitafutia ufumbuzi changamoto zilizojitokeza kwa mwaka huu wa fedha, ikiwa ni pamoja na kutoa ukomo wa Bajeti (**Budget Ceiling**) kwa wakati ili kuwapa muda wa kutosha maafisa wa bajeti katika kuandaa bajeti za taasisi zao kwa umakini zaidi. Aidha, Kamati inapendekeza Wizara ya Fedha na Mipango itenge fedha kwa ajili ya mafunzo ya mara kwa mara kwa maafisa wanaohusika na uandaaji wa bajeti kwa taasisi zote za Serikali. **Mheshimiwa Spika**, ikiwa utekelezaji wa pendekezo hili ni mgumu kutokana na changamoto ya uchache wa fedha, Kamati inaishauri Wizara iangalie uwezekanao wa kupunguza fedha kidogo kwa kila fungu (vote) kwa utaratibu wa “virement” ili fedha hizo zitumike kuwapatia mafunzo maafisa wanaohusika na utayarishaji wa bajeti kwa tasisi zote.

Mheshimiwa Spika,

Mbali ya changamoto mbali mbali ambazo Kamati za Kisekta zinakabiliana nazo, Kamati ya Bajeti pia inakabiliwa na changamoto ambazo kwa uzito wake imeziingiza katika Hotuba hii, ili ziweze kufahamika na kupatiwa ufumbuzi kwa haraka.

Mheshimiwa Spika,

Miongoni mwa changamoto za Kamati ya Bajeti ni kutokuwepo Sheria ya Bajeti pamoja na Ofisi ya bajeti kwa ajili ya kuisaidia Kamati katika utekelezaji wa majukumu yake. **Mheshimiwa Spika,** uzoefu unaonesha kuwa, katika mabunge mengi Kamati ya Bajeti inawekewa Sheria ya Bajeti ambayo inatoa Mamlaka kwa Kamati juu ya kuongeza au kupunguza fedha katika mafungu ya bajeti kutokana na mapendekezo ya Wajumbe na Kamati za kisekta katika mijadala ya Bajeti. Aidha, mabadiliko ya Kanuni za Baraza la Wawakilishi ya mwaka 2016 hayajajitosheleza katika kuipa nguvu na kuiwekea utaratibu mzuri wa kazi Kamati hii juu ya kushughulikia masuala ya bajeti. Hivyo, kuna haja pia ya kuzingatiwa umuhimu wa Kamati hii kwa kuekewa misingi madhubuti ya kanuni katika mabadiliko yatakayofanyika ili malengo ya kuundwa kwake yaweze kufikiwa.

Mheshimiwa Spika,

Kupitia marekebisho hayo, kumeanzishwa mfumo mpya wa upitishaji wa bajeti pamoja na kuunda Kamati ya Bajeti ambapo kwa sasa bajeti kuu hupitishwa mwisho baada ya mijadala ya Wizara zote, tofauti na ilivyokuwa awali. Hata hivyo, mabadiliko hayo hayajawasaidia Wajumbe wako pamoja na Kamati ya Bajeti kuweza kufanya mabadiliko ya vifungu baada ya Kamati ya Matumizi kuidhinisha. Hivyo kuna kila sababu ya kujifunza zaidi kupitia mabunge ya nchi mbali mbali, ili dhamira ya kuanzisha mfumo huu iweze kufikiwa.

Mheshimiwa Spika,

Baada ya maelezo hayo ya jumla sasa naomba nitumie Kanuni ya 94(9) ambayo inaniwezesha kutoa maoni ya Kamati juu ya Makadirio ya Bajeti. Aidha nitatumia fursa hii pia kutoa maoni juu ya Waraka wa Mapitio ya Hali ya Uchumi na Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo na Mwelekeo wa Uchumi katika maeneo tofauti ya waraka uliwasilishwa mbele ya Kamati.

Mheshimiwa Spika,

Ni matumaini ya Kamati kuwa, maoni yatakayotolewa yatasaidia sana katika kuweka misingi bora ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo na Mwelekeo wa Uchumi na Makadirio ya Bajeti kwa mwaka 2018/2019.

Mheshimiwa Spika,

Kwa lengo la kuhakikisha utaratibu wa kupitia Bajeti unakuwa shirikishi na wenye ufanisi zaidi, kwa mara ya kwanza Baraza lako tukufu lilipokea Mapendekezo ya Mwelekeo wa Uchumi, Mpango wa Maendeleo na Mkabala wa Bajeti kwa mwaka **2018/2019** kupitia Kamati ya Bajeti, na Wajumbe walipata fursa ya kujadili nyaraka hizo muhimu kwa kina. Hii inaonesha namna Baraza linavyoimarika siku hadi siku kupitia mabadiliko mbali mbali yanayolenga kuleta ufanisi wa Bajeti ya Serikali na kuwa bora zaidi.

**MAPITIO YA HALI YA UCHUMI 2017 NA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA
MAENDELEO (JULAI 2017 – MACHI 2018) NA MWELEKEO WA UCHUMI 2018 NA
MPANGO WA MAENDELEO KWA MWAKA WA FEDHA 2018/19**

Mapitio ya Hali ya Uchumi kwa Mwaka 2017

Mheshimiwa Spika,

Mapitio ya Hali ya Uchumi kwa mwaka 2017 yanaonesha kuwa uchumi wa Zanzibar umekuwa kwa asilimia 7.5 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 6.8 mwaka 2016, ambao ulichangiwa zaidi na Sekta za Huduma, Viwanda na Kilimo. Kamati haijaridhishwa na ukuaji huo, kwa kuwa ukuaji huo bado ni mdogo ukilinganisha na malengo ya Dira ya Maendeleo ya 2020 ya kufikia ukuaji wa uchumi endelevu wa asilimia 8 – 10 kwa mwaka katika kipindi cha miaka kumi.

Mheshimiwa Spika,

Ongezeko la ukuaji wa uchumi halijaweza kutatua baadhi ya changamoto za wananchi ikiwemo ukosefu wa ajira hususan kwa vijana wenye umri wa miaka 15-24. Vijana wengi wanaendelea kutafuta fursa za kuajiriwa Serikalini au katika Sekta binafsi kutokana na kushindwa kujajiri wenyewe kunakosababishwa na kukosa mitaji. Hivyo, Kamati inaisisitiza Serikali iendele

kupanga mipango madhubuti ambayo italenga kukuza fursa za ajira na uchumi ili kustawisha hali za wananchi.

Mfumko wa Bei

Mheshimiwa Spika,

Kasi ya mfumko wa bei za bidhaa na huduma nchini umeshuka hadi kufikia wastani wa asilimia 5.6 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 6.7 mwaka 2016. Napenda kuliambia Baraza lako tukufu kuwa, kushuka kwa kasi ya mfumko wa bei bado hakujamsaidia mwananchi, kwani hali halisi inaonesha kuwa, bidhaa za chakula nchini bado zinaendelea kupanda kila siku, kiasi cha kumfanya mwananchi kutumia sehemu kubwa ya kipato anachokipata kwa chakula na kushindwa kujiwekea akiba kwa matumizi mengine.

Mheshimiwa Spika,

Kamati imefarijika na mkakati wa Serikali wa kupunguza kasi ya mfumko wa bei kwa mwaka 2018/2019 kwa kutoa punguzo maalum katika ushuru hasa katika bidhaa muhimu kama vile mchele, sukari na unga wa ngano. **Mheshimiwa Spika,** Kwa kuwa bidhaa za chakula ni bidhaa za msingi ambazo kila mwananchi anazihitaji kwa matumizi ya kila siku, imefika wakati sasa kwa Serikali iweke mikakati ya muda mrefu itakayohakikisha uzalishaji wa chakula nchini unaongezeka, kwani athari ya kutopata chakula kwa kiwango kinachostahiki hudumaza nguvu kazi ya nchi, afya na hata maendeleo mengine kwa ujumla.

Uingizaji wa Bidhaa

Mheshimiwa Spika,

Uingizaji wa bidhaa nchini unaojumuisha bidhaa kutoka nje ya nchi na uhaulishaji wa bidhaa kutoka Tanzania Bara kuja Zanzibar umeimarika, ambapo kwa upande wa bidhaa zinazohaulishwa kutoka Tanzania Bara kuja Zanzibar umefikia thamani ya TZS bilioni 206.5 mwaka 2017 kutoka thamani ya TZS bilioni 138 mwaka 2016. Kwa upande mwingine uhaulishaji wa bidhaa kutoka Zanzibar kwenda Tanzania Bara umepungua kutoka thamani ya TZS 84.7 bilioni mwaka 2016 na kufikia thamani ya TZS 33.6 bilioni mwaka 2017.

Mheshimiwa Spika,

Kamati haijaridhishwa na hali hiyo ambayo haileti taswira nzuri katika ustawi wa uchumi wa Zanzibar. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali kutatua changamoto zinazopelekea kushuka kwa uhaulishaji wa bidhaa kutoka Zanzibar kwenda Tanzania Bara. Aidha, Serikali ishajihishe wafanyabiashara kutafuta fursa za masoko mapya katika nchi za jirani, kwani kutegemea soko moja kiuchumi sio jambo sahihi.

Uwekezaji Binafsi Kupitia ZIPA

Mheshimiwa Spika,

Kamati inaipongeza Mamlaka ya Uwekezaji na Ukuzaji Vitega Uchumi (ZIPA) kwa jitihada mbali mbali inazozichukuwa ili kuhakikisha uwekezaji nchini unaimarika kwa lengo la kukuza pato la taifa pamoja na soko la ajira. Kamati inaishauri Serikali kuitekeleza vyema Sera ya Uwekezaji ya Zanzibar (Investment Policy) ya mwaka 2003, kwa kuweka vivutio zaidi vitakavyo wavutia wawekezaji wengi ambao watawekeza katika nchi yetu na kuhimili ushindani na mataifa mengine hususan katika sekta ya viwanda. Aidha, Kamati inaishauri Serikali iongeze jitihada ya kujitangaza katika matamasha na maonesho ya kimataifa, ili kuvutia wawekezaji na kupata masoko mapya (Emerging Market) kutoka nchi za Asia na nchi za Mashariki ya mbali (**Far East**) hususani katika Sekta ya Utalii.

Mheshimiwa Spika,

Uwekezaji binafsi kupitia ZIPA umepanda hadi kufikia thamani ya Dola za Kimarekani 437.7 milioni mwaka 2017 kutoka thamani ya 150.5 milioni mwaka 2016. Kuongezeka kwa uwekezaji binafsi nchini kumechangiwa na ukuaji katika sekta za Hoteli za kitalii na mikahawa, kilimo, uwindaji, uvuvi na ukodishaji majengo na biashara. Aidha, kuongezeka kwa Miradi binafsi ya uwekezaji kumepelekea ongezeko la ajira kufikia 1,557 mwaka 2017 kutoka ajira 1,071 mwaka 2016.

Mheshimiwa Spika,

Kimsingi ongezeko hilo ni faraja katika uchumi wetu, hata hivyo Kamati inasisitiza kubainishwa vyema idadi hizo za ajira kwa kuainishwa wazi idadi ya waajiriwa na jinsia zao na pia mgawanyo wa ajira hizo kwa sekta. Kufanya hivyo kutaweza kutoa taswira kwa kiasi gani wawekezaji wameweza kusaidia ukuaji wa ajira kwa kila sekta ili kufahamu ni sekta zipi katika

uchumi zinahitaji kufanyiwa jitihada na msukumo zaidi kwa kuondosha mapungufu yaliyopo. Aidha, kwa kuzingatia matumizi sahihi ya rasilimali ya ardhi, Kamati inaishauri ZIPA izingatie aina za wawekezaji wanaokuja kuwekeza kwa kuangalia ubora wa miradi inayoombwa kuwekezwa (quality) na faida zinazoweza kupatikana kiuchumi, badala ya kuruhusu miradi mingi ambayo ina tija ndogo.

Mheshimiwa Spika,

Katika kutanua wigo wa uwekezaji, Kamati inaishauri ZIPA kuhamasisha wawekezaji kuwekeza katika sekta ya afya na elimu. Katika kulifanikisha hilo, Kamati inapendekeza Serikali kupitia ZIPA kufanya mazungumzo na vyuo vikubwa na mashuhuri duniani juu ya kufungua matawi yake Zanzibar. Mkakati kama huo pia unaweza kutumika kwa sekta ya afya ambayo nayo kimsingi ikifanyiwa kazi ipasavyo inaweza kutoa fursa za biashara na ajira nchini.

Mheshimiwa Spika,

Kwa kuzingatia ushauri huu, ZIPA itaweza kutanua wigo wa uwekezaji katika sekta ya utalii Zanzibar kwa kuanzisha aina nyengine za utalii ambazo ni utalii wa kimatibabu (medical tourism) na utalii wa elimu (educational tourism). **Mheshimiwa Spika,** utekelezaji wa mpango huo sio tu utakuza sekta ya utalii lakini pia utaimarisha upatikanaji wa huduma za afya na elimu zenye kiwango bora ambazo wananchi hutumia fedha nyingi kuzifuata nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika,

Miongoni mwa vivutio vya wawekezaji ni pamoja na mazingira tulivu ya kiuchumi (Stable Macroeconomic Environment), Sera nzuri za Fedha na Uchumi (Prudent Monetary and Fiscal Stability), na utulivu wa bei (low inflation) pamoja na kuwa na sarafu ambayo haishuki thamani mara kwa mara (stable exchange rate). **Mheshimiwa Spika,** Kamati inatowa wito kwa Serikali kupitia wataalamu wake wa Uchumi kuhakikisha inayafanyia kazi maeneo hayo ya viashiria vya kiuchumi, ili kuwavutia wawekezaji na kuhimili ushindani mkubwa wa kibiashara na uchumi uliopo katika nchi zinazoendelea.

Mchango wa Sekta Binafsi katika Uchumi wa Zanzibar

Mheshimiwa Spika,

Sekta binafsi ina mchango mkubwa katika maendeleo na utoaji wa huduma mbali mbali nchini kama vile usafirishaji, uingizaji wa bidhaa, elimu na hata matibabu. Kwa kulitambua hilo,

Serikali inapaswa kuipatia mashirikiano makubwa sekta binafsi kwa kuiweka mazingira mazuri, ili izidi kuimarika na hatimae wananchi waweze kufaidika na huduma hizo. Aidha, Serikali ifanye kazi kwa karibu na sekta hii na kupata maoni yao wakati wa kupanga na kufanya maamuzi juu ya masuala yanayohusu sekta binafsi.

Maendeleo ya Uchumi na Kijamii

Mheshimiwa Spika,

Kwa upande wa Maendeleo ya kiuchumi na Kijamii kwa mwaka 2017, miongoni mwa mafanikio yaliyopatikana ni pamoja na kuongezeka kwa idadi ya watalii walioingia nchini kutoka watalii 376,242 mwaka 2016 hadi kufikia watalii 433,474 mwaka 2017. Ongezeko hili la idadi ya watalii ni ishara kuwa, Zanzibar ina mazingira mazuri ambayo ni kivutio kwa watalii. Kwa msingi huo, Kamati inaisisitiza Serikali iendelee kuimarisha miundombinu ya maeneo ya uingiaji nchini, ili iweze kusaidia katika kukuza sekta ya Utalii ikiwa ni moja ya maeneo ya vipaumbele kwa bajeti ya mwaka 2018/2019. Aidha, Kamati inasisitiza kuimarishwa kwa miundombinu ya barabara ambayo imeharibika kutokana na mabadiliko ya hali ya hewa yaliyoambatana na mvua, kwani Ubovu wa barabara hizo hautoi taswira nzuri kwa wageni, lakini pia unaleta usumbufu mkubwa kwa wananchi wanaotumia usafiri wa vyombo vya moto, na wanaotembea kwa miguu.

Utekelezaji wa Vipaumbele kwa Mwaka 2017/18

Mheshimiwa Spika,

Utekelezaji wa maeneo ya vipaumbele kwa mwaka 2017/2018 ulijumuisha uimarishaji wa huduma za kijamii zikiwemo elimu, afya, michezo na upatikanaji wa maji safi na salama. Kwa upande wa elimu, ujenzi wa skuli 9 za ghorofa kwa Unguja na Pemba umefanyika na unaendelea kwa hatua mbali mbali. Skuli hizo ni Muembeshauri, Bububu, Kinuni, Fuoni na Chumbuni kwa upande wa Unguja, na Chakechake, Micheweni, Kizimbani na Muwambe kwa Pemba. Katika ujenzi wa Skuli za ghorofa ambazo zilijengwa katika kipindi cha nyuma kumebainika mapungufu mbali mbali ikiwemo kuvuja kwa skuli hizo kama vile Skuli ya Madungu na Skuli ya Wawi kwa upande wa Pemba. Kasoro hizo zimepelekea Serikali kuingia gharama kubwa ya matengenezo ambayo hayakuwa ya lazima iwapo kungekuwa na umakini katika hatua za awali za ujenzi wa skuli hizo.

Mheshimiwa Spika,

Kwa kuwa Baraza limeridhia kuundwa kwa Kamati Teule kwa ajili ya kuchunguza kasoro zilizojitokeza katika ujenzi wa skuli hizo, tunaamini kwamba Kamati itakayoundwa itafanya kazi kwa ufanisi mkubwa kwa kuibua sababu zilizopelekea kutokea kwa kasoro hizo, pamoja na kuja na mapendekezo yatakayosaidia changamoto kama hizo zisijitokeze tena, sio tu kwa miradi ya ujenzi wa skuli lakini hata katika miradi ya ujenzi wa majengo mengine ya Serikali.

Mheshimiwa Spika,

Katika kuimarisha huduma za afya kupitia Mradi wa Kupadisha Hadhi Hospitali za Vijiji kuwa za Wilaya na za Wilaya kuwa za Mkoa, miongoni mwa maeneo yaliyofanyiwa kazi ni ujenzi wa jengo la ghorofa mbili katika Hospitali ya Kivunge ambalo litakuwa na wodi ya wazazi, huduma za watoto na chumba cha upasuaji. Aidha, maandalizi ya ujenzi wa paa la Hospitali ya Chake Chake yamekamilika na ujenzi wa nyumba za madaktari katika Hospitali ya Makunduchi unaendelea katika hatua za mwisho. **Mheshimiwa Spika,** Licha ya hatua hizo, Kamati inasisitiza kwamba, upandishaji hadhi wa hospitali uende sambamba na upatikanaji wa madaktari pamoja na huduma bora zitakazoendana na hadhi ya hospitali hizo. Kamati inasisitiza hilo kutokana na changamoto zilizojitokeza katika hospitali ya Mkoani ambapo licha ya Serikali kutumia fedha nyingi katika kuipandisha hadhi hospitali hiyo, imebainika kwamba baadhi ya vifaa havitumiki kutokana na kukosekana kwa wataalamu.

Mheshimiwa Spika,

Kiujumla katika utekelezaji wa maeneo ya vipaumbele kwa mwaka 2017/2018, baadhi ya maeneo hayakuweza kuainishwa vizuri utekelezaji wake kama vile eneo la kuimarisha viwanda vidogo vidogo ambalo lilikuwa na lengo la kuongeza thamani bidhaa na ubora wa vifungashio. Katika eneo hilo, Kamati iliarifiwa kuwa utekelezaji uliofanyika ni ujenzi wa jengo moja la Taasisi ya Viwango Zanzibar ambao unaendelea na umefikia hatua ya ghorafa ya pili. **Mheshimiwa Spika,** Kwa kuwa bajeti inayotumika ni ya mfumo wa programu (Program Based Budget) ambayo utekelezaji wake umejikita katika kupata matokeo (result), Kamati inashauri katika maeneo ya vipaumbele ni vyema utekelezaji ukajikita katika kuonesha matokeo yaliyopatikana kulingana na malengo yaliyopangwa.

Utekelezaji wa Vipaumbele kwa Mwaka 2018/19

Mheshimiwa Spika,

Kamati inapongeza juu ya maeneo ya vipaumbele yaliyoainishwa kwa mwaka wa fedha wa 2018/2019 kwani maeneo hayo ni muhimu kwa kuwa yamegusa sekta mbali mbali ikiwemo sekta ya utalii, miundombinu na kilimo ambazo kwa namna moja au nyengine zina mchango mkubwa katika uchumi wetu.

Mheshimiwa Spika,

Miongoni mwa maeneo ya vipaumbele ni pamoja na eneo la kuendeleza utafiti ambapo halijaekwa wazi aina ya utafiti utakaofanyika, gharama zitakazotumika na walengwa wa utafiti huo. Aidha, kipaumbele chengine ni kukuza uwezo wa watu ambapo pia hakijazingatia maeneo yaliyokusudiwa katika kukuza uwezo wa watu hao. Ni dhahiri kuwa vipaumbele vya aina hiyo ni vigumu kuvipima ufanisi wake, na hivyo Kamati inashauri vipaumbele vinavyoekwa viwe ni vyenye kupimika ufanisi wake.

Mheshimiwa Spika,

Kwa namna ambavyo maeneo ya vipaumbele yalivyoanishwa, Kamati inaishauri Serikali inapopanga maeneo ya vipaumbele kwa ajili ya utekelezaji wa mpango wa maendeleo, ni vyema kukaainishwa uchanganuzi wake kwa kuweka wazi maeneo yanayotarajiwa kutekelezwa kwa kipindi husika kuliko kuorodhesha vipaumbele hivyo kiujumla jumla bila ya kuonesha hatua zitakazochukuliwa.

Mheshimiwa Spika,

Kwa kuwa utekelezaji wa vipaumbele kwa mwaka uliotangulia (2017/18) haujatekelezwa kwa ukamilifu wake, Kamati inashauri juu ya kukamilisha utekelezaji wa maeneo hayo kwa muda uliokusudiwa na pia kuzingatia utekelezaji wa ufanisi kwa maeneo mapya ya vipaumbele ikiwemo kuendeleza utalii, ajira kwa vijana na kuendeleza utafiti kwa mwaka 2018/19 ili malengo yaweze kufikiwa.

Rasilimali kwa Ajili ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa Mwaka 2018/19

Mheshimiwa Spika,

Mpango wa Maendeleo kwa mwaka 2018/2019 unategemea rasilimali zilizotengwa kwa ajili ya utekelezaji ambapo jumla ya TZS bilioni 613 zitatumika kwa ajili ya kugharamia utekelezaji wa

programu na miradi ya maendeleo ikilinganishwa na bajeti ya TZS bilioni 496.6 kwa mwaka 2017/2018 ambazo ni sawa na ongezeko la asilimia 23.6. Kiujumla kuna ongezeko la fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa mwaka huu wa fedha ukilinganisha na mwaka uliotangulia. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali ihakikishe fedha zilizotengwa kwa utekelezaji wa miradi ya maendeleo zinatolewa kwa ukamilifu na kwa wakati, ili kukuza ajira na rasilimali fedha kwa wananchi ambayo ni muhimu kwa kuondoa wimbi la umasikini nchini.

Utekelezaji wa Baadhi ya Miradi na Programu kwa Mwaka 2017/18

Programu Mjumuisho ya Kuendeleza Utalii

Mheshimiwa Spika,

Utalii ni miongoni mwa maeneo ya vipaumbele katika Bajeti kwa takribani miaka mitatu mfululizo kama inavyoonekana kwa Bajeti za mwaka wa fedha wa 2016/2017, 2017/2018 na 2018/2019. Kupitia Programu Mjumuisho ya Kuendeleza Utalii ambayo imekuwa ikiongezewa fedha kama ambavyo Wajumbe wa Baraza la Wawakilishi wamekuwa wakishauri, bado Bajeti ya Serikali haijazingatia sekta hii kama ni moja ya kipaumbele katika utekelezaji wake kutokana na hali ya upatikanaji wa fedha.

Mheshimiwa Spika,

Mradi wa kuendeleza utalii kupitia Programu Mjumuisho kwa mwaka wa fedha wa 2016/2017 ilitengewa jumla ya Tsh. **600, 000, 000** lakini kwa kipindi cha miezi tisa ni Tsh **200,885,000** zilizopatikana ambazo ni sawa na asilimia 33.5 tu ya lengo. Kwa mwaka 2017/2018 programu hii iliongezewa fedha na kutengewa jumla ya Tsh. **1,000,000,000** lakini kwa kipindi cha miezi tisa ni Tsh. **300,000,000** tu zimeingizwa kwa ajili ya programu hii ambazo ni sawa na asilimia **30** ya malengo ya Bajeti iliyotengwa.

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na kuimarika kwa mapato ya ndani yaliyokusanywa na Serikali kwa mwaka wa fedha wa 2016/2017 na mwaka wa fedha wa 2017/2018 lakini upatikanaji wa fedha kwa programu mjumuisho kwa ajili ya maendeleo ya utalii ambao ni moja ya vipaumbele umekuwa wa kusuasua. Kwa kuzingatia umuhimu wa sekta ya utalii kwa maendeleo ya nchi yetu na kwa msingi wa kuwa utalii ni miongoni mwa kipaumbele katika Bajeti kuu ya Serikali kwa mwaka wa fedha wa 2018/2019, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha fedha zilizotengwa kwa ajili ya

shughuli za uendelezaji utalii zinapatikana kwa ukamilifu, ili kuhakikisha Bajeti iliyopangwa kwa kuendeleza utalii inafikia malengo yaliyokusudiwa.

Mradi wa Ujenzi wa Mahkama Kuu

Mheshimiwa Spika,

Katika mwaka wa fedha wa 2017/2018 Mahkama kuu ilipanga kutekeleza mradi wa ujenzi wa Mahkama Kuu Tunguu ambapo fedha zilizokadiriwa ni TZS 900,000,000 na fedha zilizopatikana na kutumika ni TZS 500,000,000 hadi kufikia Machi 2017. Kamati ya Bajeti ilipatiwa ufafanuzi na Kamati ya Sheria, Utawala Bora na Idara Maalum kuhusu ufanisi wa mradi huu kwa kuzingatia fedha iliyotumika na kazi iliyofanyika ambapo iliarifiwa kuwa licha ya fedha nyingi kutumika hakuna maendeleo yoyote yaliyofanyika katika eneo hilo la mradi. Hali hii inatia hofu juu ya nidhamu ya matumizi ya fedha za Serikali hususan katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo ambayo Wajumbe wamekuwa wakiilalamikia mara kwa mara.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali isimamie vyema matumizi ya fedha zilizotengwa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo, ili thamani halisi ya fedha (**value for money**) iweze kupimika na kuleta tija iliyokusudiwa.

Mapitio ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Kipindi cha Miezi Tisa (2017/2018).

Mheshimiwa Spika ,

Kwa mwaka wa fedha **2017/2018**, Baraza lako tukufu liliidhinisha Jumla ya Tsh. Bilioni **1087** sawa na Bajeti nzima ya Serikali. Kwa kipindi cha miezi tisa (Julai - Machi) ya utekelezaji wa Bajeti, matumizi ya Serikali yamafikia jumla ya Tsh. bilioni **676.9** ambazo ni sawa na utekelezaji wa asilimia **62** ya Bajeti nzima ya mwaka. Utekelezaji huu ni sawa na nakisi ya asilimia **38%** ambayo bado haijatekelezwa.

Mheshimiwa Spika,

Nakisi ya asilimia 38 ya utekelezaji wa bajeti kwa mwaka 2017/18 ni ndogo ukilinganisha na nakisi ya mwaka 2016/17 kwa kipindi kama hicho ambayo ilikuwa asilimia 47. Hii ni ishara njema kwa taasisi za ukusanyaji wa mapato na Serikali kwa ujumla na inaashiria kuwa Serikali inafanya vizuri katika kuhakikisha inafikia malengo ya Bajeti zinazopitishwa kila mwaka.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mwaka 2017/2018 kama ilivyokuwa kwa Bajeti ya mwaka 2016/2017 mapato kutoka nje yanaonekana kuzorota kwa kiasi kikubwa kulinganisha na mapato ya ndani ya Serikali. Kwa kipindi cha miezi tisa jumla ya TZS Bilioni 151 za mapato kutoka nje kati ya makadirio Tsh. Bilioni 380.5 zilikusanywa ambazo ni sawa na asilimia 39.7 tu. Hii ina maana kuwa sehemu kubwa ya nakisi ya utekelezaji wa bajeti inatokana na kutokupatikana kwa fedha kutoka nje.

Mheshimiwa Spika,

Kamati inatambua na inathamini juhudi za Serikali katika kuhakikisha utegemezi wa Bajeti ya Serikali unapungua mwaka hadi mwaka. Hata hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuendelea na juhudi hizo kwa kuwa upatikanaji wa fedha kutoka nje umekuwa wa kusuasua na kimsingi unaathiri utekelezaji wa Bajeti. **Mheshimiwa Spika,** kwa kuwa mapato kutoka nje hulengwa kutumika katika shughuli za maendeleo, kutokupatikana kwake kunaashiria kuwa utekelezaji wa miradi utakuwa si wa uhakika, na kwa maana hiyo wananchi walio wengi hawatonufaika na utekelezaji wa shughuli za miradi hiyo.

Mheshimiwa Spika,

Kwa kipindi cha miezi tisa (Julai - Machi 2017/2018) mapato halisi ya ndani yalifikia jumla ya Tsh. Bilioni 506.6 sawa na asilimia 98 ya makadirio ya kipindi cha miezi tisa ambayo ni Tsh. Bilioni 515.1. Makusanyo hayo yalichangiwa zaidi na mapato yasiyokuwa ya kodi ambayo yaliyofikia jumla ya Tsh. Bilioni 41.4 sawa na asilimia 113 ya makadirio ya miezi tisa ambayo ni bilioni 36.6. **Mheshimiwa Spika,** kufanya vizuri kwa mapato yasiyokuwa ya kodi kunaashiria ni kwa kiasi gani Serikali haikuelekeza nguvu za ukusanyaji wa mapato kupitia kodi pekee ambazo kimsingi zinamgusa kila mwananchi, lakini pia ilielekeza nguvu zake katika kuhakikisha inasimamia vyema vyanzo mbadala vya mapato kwa lengo la kuhakikisha Bajeti ya Serikali inatekelezeka kwa kiasi kikubwa.

Mheshimiwa Spika,

Kamati ina imani kuwa, mapato yasiyokuwa ya kodi yanaweza kuongezeka zaidi iwapo usimamizi wa maeneo ya makusanyo hayo yatapangiwa utaratibu ulio wazi na rafiki zaidi na kuondoa mianya ya kutoa au kupokea rushwa kwa wasimamizi katika maeneo hayo. Kamati inashauri kwa mwaka wa fedha wa 2018/2019, pamoja na mikakati mengine ambayo Serikali

imejiwekea katika ukusanyaji wa mapato, ni vyema ikaimarisha pia mifumo ya ukusanyaji wa mapato ya Serikali yasiyokuwa ya kodi kwa lengo la kuhakikisha mapato ya Serikali yanaimarika bila ya kumuathiri mwananchi kupitia kodi ambazo hupunguza kipato na kumuongezea gharama ya maisha.

DENI LA TAIFA

Mheshimiwa Spika,

Hadi kufikia Machi 2018 deni la taifa limefikia TZS Bilioni 519.7 kutoka TZS Bilioni 377.1 ambalo ni sawa na ukuaji wa asilimia 37.8 wa deni hilo na pia ni sawa na asilimia 16.8 ya pato la taifa kwa mwaka 2017. **Mheshimiwa Spika**, ingawaje deni hili ni himilivu kulingana na uchumi wetu, hata hivyo Kamati inasisitiza iwekwe mikakati ya itakayohakikisha kuwa deni hilo haliogezeki kwa kasi. Aidha, sababu za kukopa na kupelekea kuongezeka kwa deni la taifa ni kitu cha kupewa uzito wa kipekee kwa kuwa kuongezeka kwa deni la taifa kunaweza kuwa na athari kubwa kiuchumi.

Mheshimiwa Spika,

Miongoni mwa sababu zilizotajwa na Serikali zilizochangia kuongezeka kwa deni la Taifa ni pamoja na kuanza tena kutolewa fedha za mkopo kwa ajili ya ujenzi wa jengo jipya la abiria Terminal II. Ni imani ya Kamati kuwa, Serikali itajifunza juu ya namna gani inapaswa kuwa makini na miradi mikubwa kama hii ili iweze kukamilika kwa wakati. Aidha, Kamati inashauri utekelezaji wa miradi mikubwa ambayo inatumia gharama kubwa ya uwekezaji na kuchangia katika kuongezeka kwa deni la taifa, iwekewe usimamizi mzuri na kuhakikisha inafanya kazi kwa ufanisi na kuipatia Serikali mapato yanayolingana na gharama iliyotumika katika uwekezaji ili Serikali iweze kurejesha gharama za uwekezaji na kupunguza mzigo mkubwa wa madeni ya ndani na ya nje.

Mwelekeo wa Bajeti 2018/2019

Mheshimiwa Spika,

Kwa mwaka 2018/2019 Bajeti ya Serikali inakadiriwa kufikia Jumla ya Tsh. Trilioni moja Bilioni mia tatu na kumi na tano nukta moja (1315.1). Kiwango hichi cha bajeti ni sawa na

ongezeko la asilimia 21 ya Bajeti iliyotengwa kwa mwaka wa fedha 2017/2018. Kwa ujumla bajeti ya Serikali imeendelea kukua kutoka bilioni 841.5 mwaka 2016/2017, trilioni moja bilioni themanini na saba nukta nne (1,087.4) mwaka 2017/2018, hadi kufikia Trilioni moja bilioni mia tatu kumi na tano nukta moja (1,315.1) mwaka 2018/2019. Hii inaashiria ni kwa kiasi gani mipango ya Serikali inaimarika siku hadi siku kwa lengo la kuhakikisha inagusa kila sekta ya uchumi wa nchi na kufikia malengo ambayo tumejiwekea kwa mujibu wa Dira ya Maendeleo ya 2020 pamoja na Mkakati wa Kukuza Uchumi na Kupunguza umasikini (MKUZA III).

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na kuongezeka kwa bajeti ya Serikali, hatua mbali mbali za kuimarisha ukusanyaji wa mapato zinatarajiwa kuchukuliwa kwa lengo la kuhakikisha bajeti ya Serikali inafikia malengo. Moja wapo ya hatua hizo ni pamoja na kufanya marekebisho ya Sheria ya Ushuru wa Stempu Nam. 7 ya mwaka 2017, yenye lengo la kufuta ushuru wa stempu kwa usambazaji na uuzaji wa bidhaa za mchele na unga wa ngano nchini, ili kuleta unafuu zaidi wa bidhaa za chakula.

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na kufuta ushuru huo kwa bidhaa za chakula (mchele na unga wa ngano), Kamati inaishauri Serikali iandae mikakati madhubuti ya usimamizi ili kuhakikisha dhamira hiyo sio tu inawanufaisha wafanyabiashara lakini wananchi ambao ndio walengwa wakuu. Hii ni kutokana na uzoefu kwamba, mara nyingi baadhi ya wafanyabiashara wasiokuwa waaminifu hutumia fursa kama hiyo kujinufaisha na kumkandamiza mwananchi ambaye ni mnunuzi wa mwisho wa bidhaa hizo. Aidha, kwa lengo la kuimarisha na kuleta ufanisi zaidi wa ukusanyaji wa mapato, Kamati inaisisitiza Serikali juu ya kuharakisha na kuanza kutumia mfumo wa kielektroniki wa kukusanya mapato (EFD) kwa lengo la kuhakikisha mapato yanakusanywa kwa ufanisi wa hali ya juu.

Mheshimiwa Spika,

Kamati inaipongeza Benki ya Watu wa Zanzibar (PBZ) kwa kushirikiana na Kampuni ya Mawasiliano Zantel kuanzisha mfumo wa ulipaji kodi kwa njia ya simu kupitia huduma ya EzyPesa, ili kuongeza ufanisi, kuwarahisishia na kuwapunguzia usumbufu walipa kodi pamoja na kupunguza tatizo la msongamano wa wateja wanaohitaji huduma za kibenki. Hata hivyo,

Kamati imearifiwa kuwa, kuna changamoto kwa baadhi ya taasisi za Serikali kutojiunga na mfumo huo. Aidha, wananchi wengi bado hawajahamasika kutumia mfumo huo sambamba na kutokuwa na uelewa wa kutosha. Kamati inaisisitiza Serikali kuzitaka Taasisi ambazo bado hazijajiunga na mfumo huo kujiunga haraka, ili kuwarahisishia wananchi kulipa kodi bila ya usumbufu.

Mheshimiwa Spika,

Kamati pia inaishauri Benki ya Watu wa Zanzibar (PBZ) iendelee kutoa elimu kwa wananchi pamoja na Taasisi za Serikali, kuhusu namna ya kutumia mfumo huo katika kufanya malipo na kuongeza idadi ya mawakala sehemu mbali mbali ili wananchi walio nje ya mji waweze kufanya malipo katika maeneo yao.

Hitimisho

Mheshimiwa Spika,

Kwa utekelezaji bora wa bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2018/2019, Kamati inaisisitiza Serikali kupitia watendaji na taasisi zake, kuhakikisha fedha zinazopatikana zinatumika kwa mujibu wa shughuli na programu zilizopangwa na kuidhinishwa na Baraza. Aidha, Serikali ijifanyie tathmini juu ya utekelezaji wa bajeti kila baada ya muda kwa kuzingatia matokeo badala ya kuangalia shughuli zilizotekelezwa pekee, ili kuhakikisha malengo yaliyopangwa yanafikiwa kama yalivyo malengo ya bajeti inayotumia programu (PBB).

Mheshimiwa Spika,

Ningependa kumaliza hotuba ya maoni ya Kamati ya Bajeti kwa kuwashukuru kwa dhati kabisa Wajumbe wa Kamati ambao kwa kipindi chote cha mwaka wa fedha 2017/2018 wamekuwa wakifuatilia kwa umakini mkubwa utekelezaji wa Bajeti ya Serikali pamoja na kuichambua kwa kina, ili kuishauri vyema Serikali kupitia taasisi zake juu ya utekelezaji bora wa bajeti yake kwa maslahi ya nchi na wananchi kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika,

Kwa heshima na ridha yako naomba niwatambue Wajumbe wa Kamati ya Bajeti kwa majina kama ifuatavyo:-

Mhe. Mohamed Said Mohamed	Mwenyekiti
Mhe. Bahati Khamis Kombo	Makamo Mwenyekiti
Mhe. Simai Mohammed Said	Mjumbe
Mhe. Abdallah Ali kombo	Mjumbe
Mhe. Zulfa Mmaka Omar	Mjumbe
Mhe. Asha Abdallah Mussa	Mjumbe
Mhe. Shehe Hamad Mattar	Mjumbe

Pia napenda kuwatambua makatibu wa Kamati hii ambao ni:

Ndg. Abdallah Ali Shauri	Katibu
Ndg. Kassim Tafana Kassim	Katibu
Ndg. Asha Said Mohamed	Katibu

Mheshimiwa Spika,

Mwisho kabisa napenda kuwashukuru Waheshimiwa Wajumbe wote wa Baraza la Wawakilishi, kwa michango yao makini waliyoitoa wakati wakichangia Bajeti za Wizara mbali mbali kwa lengo la kuhakikisha tunapata bajeti iliyo bora zaidi ambayo italeta athari kwa wananchi ambao tunawawakilishi. Ni imani ya Kamati kuwa, Wizara ya Fedha na Mipango na Serikali kwa ujumla imeyasikia maoni ya Kamati na michango mbali mbali ya Wajumbe na itayazingatia kwa ajili ya utekelezaji bora wa bajeti.

Mheshimiwa Spika,

Naomba kuwasilisha.

Mohamed Said Mohamed

.....

Mwenyekiti,
Kamati ya Bajeti,
Baraza la Wawakilishi,
Zanzibar